

Література

1. Соловьева Л. Д. Организация учебного процесса в университетах Германии / Л. Д. Соловьева. – М.: – 1998.
2. Черноволенко В. Ф. Мироззрение и научное познание / В. Ф. Черноволенко. – Киев, 1970.
3. Якиманская И. С. Принципы построения образовательных программ и личное развитие учащихся / И. С. Якиманская. – Вопросы психологии. – 1999. – №3.
4. Lehramt an Gymnasien. Universitat Heidelberg/ Zentrum fur Studienberatung , 2001, s. 24.
5. Percivai F, Ellington H. Handbook of educational Technology. – London, 1998, p.13.
6. Prahl V. Waldorfseminar. Kiel. Adwent. – 2000, s.50-55.

Надійшла до редколегії 26.09.2009

УДК 371.125

Черепехіна О. А.

**РЕФЛЕКСИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІНАЛІЗМУ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВНЗ**

У статті аналізується така важлива проблема сучасної фахової освіти майбутніх психологів, як проблема формування професіоналізму студентів в умовах вищої школи. Зокрема, важливим інструментом реалізації цього процесу автор вважає створення рефлексивного середовища у ВНЗ, яке сприятиме формуванню означеної якості майбутніх психологів. Ключові слова: професіоналізм, формування професіоналізму, майбутні психологи, рефлексивне середовище ВНЗ.

Черепехина О. А. Рефлексивная среда как фактор формирования профессионализма будущих психологов в вузе. В статье анализируется такая важная проблема современного профессионального образования будущих психологов, как проблема формирования профессионализма студентов в условиях высшей школы. В частности, важным инструментом реализации этого процесса автор считает создание рефлексивной среды в ВУЗе, которая будет способствовать формированию указанного качества будущих психологов. Ключевые слова: профессионализм, формирование профессионализма, будущие психологи, рефлексивная среда вуза.

Cherepehina O. A. Reflective environment as factor of formation professionalism future psychologists in Higher educational establishment. In the article analyzed the problem of modern trade education of future psychologists, as problem of forming of professionalism of students, is important in the conditions of higher school. In particular, an author considers creation of reflection environment in Institute of higher, which will promote forming of the indicated quality of future psychologists, the important instrument of realization of this process. Key words: professionalism, forming of professionalism, future psychologists, reflection environment of Higher educational establishment.

Нові стратегічні орієнтири розвитку вищої освіти зумовили необхідність пошуку таких підходів до практики підготовки майбутнього психолога, які формують фахівця нового типу – психолога-професіонала, готового до реалізації професійної діяльності в будь-яких умовах, участі в дослідницькій діяльності. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування професіоналізму майбутніх психологів в умовах ВНЗ, яку слід розглядати у площині спеціально побудованого навчального середовища вищої школи. Тому ми вважаємо за необхідне створення такого рефлексивного середовища фахової підготовки, яке б сприяло формуванню вказаної вище ознаки майбутніх психологів.

Феномен створення рефлексивного середовища фахової підготовки майбутніх психологів, а разом з тим і підґрунтя для розуміння сутності феномену «рефлексія» вже проаналізовано науковцями. Зокрема, близькими до парадигми психологічного дослідження є аналіз механізмів рефлексії у працях Г. П. Щедровицького, а також моделі рефлексивної психології, групових рефлексивних процесів та структур, розроблені М. І. Найдьоновим, Л. А. Найдьоною, І. М. Семеновим, С. Ю. Степановим та ін.

Вивчення досліджень з проблеми рефлексії свідчить про наявність таких основних аспектів її вивчення у вітчизняній науці, як кооперативного, комунікативного, інтелектуального, особистісного. Кооперативний підхід постулює, що рефлексія забезпечує створення спільної діяльності індивідів з урахуванням координації їх професійних позицій та групових ролей, а також

розглядається як звільнення суб'єкта з процесу діяльності, як його вихід у зовнішню позицію щодо неї (Н. Г. Алексєєв, В. В. Рубцов, А. Т. Тюков, Г. П. Щедровицький та ін.). Комунікативний підхід, де рефлексія розглядається як складова розвинутого спілкування та міжособистісного сприймання, представлено у працях Г. М. Андрєєвої [2], Я. Л. Коломінського, Л. А. Петровської, В. А. Петровського та ін. Інтелектуальний підхід представлений працями Є. В. Бодрової, В. В. Давидова, В. Е. Мільман, Н. І. Поліванова та ін., при цьому рефлексія досліджується як вміння виділяти, аналізувати і співвідносити з предметною ситуацією власні дії, як психологічний механізм теоретичного мислення. Нарешті представники особистісного підходу (О. Г. Асмолов, І. С. Кон, С. Л. Рубінштейн [4], А. В. Столін, П. Р. Чамата, І. І. Чеснокова) розглядають рефлексію, як таку, що забезпечує самоорганізацію особистості у різних умовах життєдіяльності.

На роль рефлексії у становленні особистості вказували у своїх роботах науковці з давніх часів. Зокрема, М. О. Бердяєв, Г. О. Голіцин, А. З. Зак, В. В. Давидов, Д. Д'юї, О. А. Кузьмін, С. Л. Рубінштейн [4], І. М. Семенов, В. І. Слободчиков, С. Ю. Степанов, І. Фіхте, Г. А. Цукерман, Г. П. Щедровицький, М. Ю. Варбан, А. М. Виногородський, Т. М. Яблонська, В. І. Слободчиков досліджували розвиток рефлексивної свідомості у певних аспектах професійного становлення. На необхідності участі інших людей у формуванні рефлексивних процесів особи звертають увагу Є. І. Головаха, Н. В. Паніна, Є. Е. Смирнова, А. П. Сопіков, В. М. Титов та ін.

У контексті нашого дослідження актуальним вважаємо охарактеризувати підходи до вивчення рефлексії у контексті професіоналізації особистості, що представлені у працях О. М. Борисової, С. В. Васьківської, Л. М. Карнозової, В. М. Козієва, С. В. Кондратьєва, Н. В. Кузьміної, Ю. М. Кулюткіна, С. Д. Максименко, А. О. Реана, І. М. Семенова, Г. С. Сухобської, В. Д. Шадрікова та ін. Підходи до професійного становлення майбутнього психолога знаходимо у роботах Г. С. Абрамової, О. Ф. Бондаренко [3], Ю. Г. Долінської, І. В. Дубровіної, Ю. М. Ємельянова, В. Г. Панка, Є. І. Рогова, Л. Г. Терлецької, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелевої, Т. С. Яценко та ін.). Представлені науковці вважають професійне становлення особистості є однією з форм особистісного розвитку людини, зі своєю структурою та динамікою розвитку, процесом перетворення людини в суб'єкта професійної діяльності. Зокрема, у контексті нашої роботи слід вказати, що професійна підготовка психологів вимагає цілеспрямованого та планомірного формування професіоналізму у майбутніх психологів. Встановлено, що провідним фактором цього процесу є власна активність особистості, її рефлексія, тому створення рефлексивного середовища з метою фахової підготовки майбутніх психологів є важливою передумовою формування професіоналізму майбутніх психологів.

Теоретичний аналіз проблеми, зокрема, вивчення наукових здобутків Г. С. Абрамової, О. Ф. Бондаренко [3], Ж. П. Вірної, В. П. Москальця, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. Г. Панка, Л. А. Петровської, Н. І. Пов'якель, Є. І. Рогова, Л. М. Собчик, Л. Г. Терлецької, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева, Т. С. Яценко та ін., дозволяє стверджувати про необхідність доповнення традиційної системи фахової підготовки студентів-психологів цілеспрямованими зусиллями з формування в них професіоналізму, розвинення рефлексії фахової діяльності.

Перейдемо тепер до викладання основних принципів, відповідно до яких має будуватися робота в контексті професійного становлення майбутніх психологів у ВНЗ: принцип наступності (від допрофесійного самопізнання і самовизначення і до професійної діяльності); індивідуального підходу як відповідності змісту роботи віковим особливостям розвитку самосвідомості студентів; принцип інтегрування змісту фахової підготовки; принцип акме, що постулює постійне прагнення до професійного вдосконалення.

Обґрунтовується доцільність застосування інтегрованого соціально-психологічного тренінгу (тренінг професійної рефлексії – ТПР) як центрального в роботі з розвитку рефлексії майбутніх практичних психологів. Загальна мета такого тренінгу полягала в розширенні рефлексивної сфери у майбутніх практичних психологів (що включає самоусвідомлення і усвідомлення засад та проблем фахової діяльності). Методично ця мета реалізовувалася через підвищення в учасників рівня сформованості перцептивно-рефлексивних умінь, розвиток у них мотивації самопізнання та самоактуалізації, формування адекватного фаховій діяльності образу „Я” та налаштування на партнерське спілкування. Процедури, що використовувалися, були спрямовані, по-перше, на особистісне самопізнання та самоусвідомлення, по-друге, на усвідомлення структури, змістів, проблем фахової діяльності, позицій суб'єктів професійної взаємодії, що передбачало

індивідуальний та груповий аналіз проблемних професійно-орієнтованих ситуацій, моделювання поведінки фахівця у таких ситуаціях, участь в особистісно-рольових іграх та групових дискусіях, виконання психотехнічних вправ, психодіагностику з наступним обговоренням отриманих результатів у групі, ведення щоденника самостережень (наслідки самостережень та дані тестів використовувалися також для визначення ефективності експериментального навчання).

Важливим етапом у трансформації фахової підготовки у рамках нашого дослідження є розвиток суб'єктності майбутніх психологів у процесі рефлексивного навчання. Так, під час спеціально побудованого навчального середовища нами обґрунтовано принципи побудови цілісного рефлексивного освітнього середовища, яке б стимулювало саморозвиток професійної суб'єктності студентів; визначено напрями реалізації засобу активації професійної рефлексії – створення такого навчально-виховного середовища, яке б стимулювало розвиток у майбутніх психологів професійного мислення та прагнення до професійного розвитку і саморозвитку.

Особливо ми наголошуємо на процесі саморозвитку суб'єктності майбутніх психологів, що вбачається як лонгітюдинальний (К. О. Абульханова-Славська [1]), діалогічний (М. М. Бахтін), системний та цілісний (В. О. Татенко [5]), у діяльності, з урахуванням умов її здійснення, зокрема, в освітньому процесі (С. Л. Рубінштейн [4]). Зважаючи на зв'язки суб'єктності майбутніх психологів та допрофесійної рефлексії, одним з принципів втілення рефлексивного середовища у фахову підготовку психологів вважаємо культурозумовленість, на що вказує В. С. Біблер.

Встановлено, що важливими рефлексивними компонентами у процесі формування професіоналізму майбутніх психологів є особистісна рефлексія професійної діяльності. Для стимулювання прояву означеної рефлексії у студентів вважаємо за доцільне використовувати проблемно-професійні ситуації під час аудиторної підготовки та ознайомчих, навчальних, переддипломних практик. Допрофесійна рефлексія студентів є рефлексією у сфері свідомості, усвідомленням самого себе як суб'єкта професійної діяльності, наявності в себе професійно значущих особистісних якостей, рівня їх сформованості, визначення способів їхнього розвитку. Рефлексія фахової діяльності є складним процесом, який включає, передусім, інтелектуальний та міжособистісний аспекти рефлексії та базується на усвідомленні основ ефективної професійної діяльності психолога, професійних цінностей та перспектив, особливостей професійної взаємодії та позицій суб'єктів цієї взаємодії, на основі чого здійснюється формування професіоналізму.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 376 с.
3. Бондаренко А. Ф. Личностное и профессиональное самоопределение отечественного психолога-практика / А. Ф. Бондаренко // Московский психотерапевтический ж-л. – 1993. – №1. – С. 63-76.
4. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Смысл, 1973. – 423 с.
5. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении / В. А. Татенко. – Киев: Изд. центр Просвіта, 1996. – 404с.

Надійшла до редколегії 27.09.2009

УДК: 374.7

Фольварочний І. В.

ГУМАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На початку XXI ст. актуальності набуває освіта дорослих, як системний чинник суспільного прогресу і розвитку особистості. Концептуальний та системний підхід до розвитку цієї галузі потребує відповідних методологічних основ осмислення цієї сфери та її проблематики у контексті історичних та сучасних, глобальних тенденцій розвитку освіти дорослих, як складової системи неперервної освіти. Ключові слова: тенденції розвитку освіти дорослих, порівняльна педагогіка.

Фольварочний І. В. Гуманістические тенденции евроинтеграционного развития образования взрослых на современном этапе. В статье подчеркивается, что в начале XXI ст. образование взрослых выступает системным фактором общественного прогресса и развития личности. Концептуальный и системный подход развития этой сферы нуждается в соответствующих методологических разработках, осмысления ее проблематики в контексте исторических и современных, глобальных